

na ait olduğu, dolayısıyla onların Türk so-
yuna mensup buldukları söylenmiştir.
Ancak güvenilir rivayetlerin hiçbirinde Ye-
cûc ve Me'cûc ile Türkler arasında bir bağ-
lantı kurulmamıştır. Bu yakıştırmaların,
Gog ve Magog'un doğudan çıkacağı iddi-
asının yer aldığı Ehl-i kitap'tan veya Türk-
ler'e düşman olan topluluklardan kaynak-
landığını söylemek mümkündür (Çelebi,
s. 128-132). Sonuç olarak Ye'cûc ve Me-
cûc, Kur'an'da ve sahih hadislere zikre-
dilir; ancak bu isimlerin birer özel isim mi
yoksa cins ismi mi olduğu tartışmaya açıktır.
Geçmişte yaşadıkları ve gelecekte or-
taya çıkacaklarına dair Kur'an'da yer alan
bilgiden hareketle Ye'cûc ve Me'cûc'ün ya-
şadıkları yerden çıkarak dünyaya yayılıp
çevrelerine zarar veren, her yeri yakıp yı-
kan topluluklar olduğunu, tarihte geçtiği
gibi gelecekte de bu niteliği taşıyan top-
lulukların ortaya çıkacağını söylemek isa-
betli görünmektedir.

Fiten ve melâhim kitaplarında yer veri-
len Ye'cûc ve Me'cûc bahsine dair müsta-
kil kitaplar da kaleme alınmış olup bazı-
ları şunlardır: Seyyid Hâşim Feyyâz el-Hü-
seyîni, *Ye'cûc ve Me'cûc beyne'l-haķi-
ķati ve'l-hayâl* (Kum 1325); Mehmed
Tevfik, *Ye'cûc ve Me'cûc* (İstanbul 1327);
Mûsâ Cârullah (bk. bibl.); Ukkâşe Abdül-
mennân et-Tîbî, *Ye'cûc ve Me'cûc: Şifâ-
tühüm ve 'adedühüm ve mekânühüm*
ve *kışşatü Zi'l-ķarneyn ma'ahüm* (Ka-
hire 1989); Abdülhamîd Muhyiddin, *Ye-
cûc ve Me'cûc* (Kahire 1414/1994); Şefî
Mâhi Ahmed, *Ye'cûc ve Me'cûc: Fitne-
tü'l-mâzi ve'l-hâzır ve'l-mustaķbel* (Ri-
yad 1416/1996); Abdülhamîd Hişâm Ke-
mâl, *Ye'cûc ve Me'cûc* (Kahire 1998);
Ömer Faruk Kutay, *Kur'ân-ı Kerîm Âyet-
lerine Göre Ye'cûc ve Me'cûc* (İstan-
bul 1950); Muhammed Ali Lâhûrî, *el-
Mesîhu'd-Deccâl ve Ye'cûc ve Me'cûc*
(Lahor 1931, 1932).

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmus Tercümesi, I, 697-698; *Müsned* (Ar-
naût), I, 375; III, 77; IV, 181; VI, 20-21; Taberî, *Câ-
mi'u'l-beyân* (Bulak), XVII, 89; Makdisî, *el-Bed'ü
ve'l-târîh*, IV, 61; Sa'lebî, *'Arâisü'l-mecâlis*, Bey-
rut 1405/1985, s. 362; Bîrûnî, *el-Âşârü'l-bâķiyye
'ani'l-ķurûni'l-hâliyye* (nşr. C. E. Sachau), Leipzig
1923, s. 41; Şemsüleim es-Serahsî, *Şifâtü eş-
râfi's-sâ'a* (nşr. Zeki Santoprak), Kahire 1414/
1993, s. 45-46; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), II,
498; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtiħu'l-ğayb*, XXI,
170; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 112; Kâtib Çelebi,
Cihannümâ, s. 377-379; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliy-
yât*, Bulak 1287, s. 3; Berzencî, *el-İşâ'a li-esrâ-
ti's-sâ'a*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye), s.
152-156; Sıddîk Hasan Han, *el-İzâ'a limâ ķâne
ve mâ yekûnû beyne yedeysi's-sâ'a*, Kahire 1379,
s. 165-166; Mûsâ Cârullah, *Kur'ân-ı Kerîm Âyet-i*

Kerîmelerinin Muciz İfadelerine Göre Ye'cûc, Ber-
lin 1933, s. 11-12; Elmallı, *Hak Dini*, V, 3283-
3293; Cemâleddin el-Kâsımî, *Meħâsinü't-te'vîl*
(nşr. M. Fuâd Abdülbâki), Beyrut 1398/1978, VII,
100; İlyas Çelebi, *İtikadî Açıldan Uzak ve Yakın
Gelecekte İlgili Haberler*, İstanbul 1996, s. 128-
132; Ebû'l-Kelâm Âzâd, "Şaħşiyetü Zi'l-ķar-
neyn el-mezkûr fi'l-ķur'ân", *Şekâfetü'l-Hind*, I/
3, New Delhi 1950, s. 26-27; A. J. Wensinck, "Ye-
cûc ve Mecûc", *IA*, XIII, 369-370; E. van Donzel -
Claudia Ott, "Yadjudi wa Madjudi", *EI²* (İng.), XI,
231-234.

İLYAS ÇELEBİ

YED

(اليد)

**Kudret, mülkiyet,
hâkimiyet mânasında
Allah'a nisbet edilen
zâtî sıfatlardan biri.**

Sözlükte "el" anlamındaki **yed** mecaz ve
kinaye yoluyla "güç-kudret, mülkiyet, hâ-
kimiyet, nimet-lutuf, yardım-destek" gibi
mânalara gelir (*Lisânü'l-ʿArab*, "ydy" md.;
Kâmus Tercümesi, IV, 1238-1239). Kelime
sekizi müfred, üçü tesniye, biri çoğul ka-
lıbında on iki âyette Allah'a nisbet edilir
(M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "yed" md.).
Bu âyetlerde belirtildiğine göre yahudiler
Allah'ın elinin siri olduğunu iddia edince
Cenâb-ı Hak, "İki eli de açtıkır" ifadesiyle
geniş cömertliğini beyan etmiş (el-Mâide
5/64). Hudeybiye Antlaşması'nda Allah'ın
elinin (destek ve himayesinin) biat eden as-
habın ellerinin üzerinde bulunduğu belir-
tilmiş (el-Feth 48/10), bunun yanında Al-
lah Teâlâ semayı kendi elleriyle (kudretiy-
le) yarattığını, bütün hükûmranlığın yanı-
sıra hayır ve lutfun da kendi elinde oldu-
ğunu ve bunları dilediğine vereceğini bil-
dirmiş (ez-Zâriyât 51/47; el-Mü'minün
23/88; Âl-i İmrân 3/26, 73). **Yed** kelimesi
çeşitli hadis rivayetlerinde de Allah'a nis-
bet edilir. Hadislerde Allah'ın iki elinin de
sağ el (hayırlı, lutfedicî) olduğu ifade edil-
miş (Müslim, "İmâre", 18), O'nun yardım
elinin ve himayesinin cemaatin üzerinde
bulduğu (İbnü'l-Esîr, s. 1007), müminin
sadaka niyetiyle verdiği bir hurmayı Uhud
dağı büyüklüğüne ulaşıncaya kadar elin-
de çoğalttığı (*Müsned*, II, 418), Âdem'i eliy-
le (bizzat) yarattığı ve Tevrat'ı eliyile (bizzat)
yazdığı kaydedilmiştir (*Müsned*, I, 281; II,
248; Buhârî, "Enbiyâ", 3). Kur'an-ı Kerîm'de
sözlük anlamı "sağ, sağ el"; "güç-kud-
ret, kemal"; "hayır, uğur" olan **yemin** keli-
mesi (*Lisânü'l-ʿArab*, "ymn" md.) zât-i ilâ-
hiyyeye izâfe edilmekte (ez-Zümer 39/67;
el-Hâķka 69/45), aynı kelime hadis rivayet-
lerinde de yer almaktadır (*Müsned*, II, 242,
313, 500; Müslim, "İmâre", 18; Tirmizî, "Tef-

sîr", 5/3; İbn Mâce, "Muķaddime", 133; İb-
nü'l-Esîr, s. 1010). Yine Kur'an'da sözlük
anlamı "almak, tutmak, avucunda tutmak,
sahip olmak", "daraltmak" olan **kabz** kav-
ramı Allah'a nisbet edilmekte (el-Bakara
2/245; el-Furķan 25/46), aynı kavram ha-
dislerde de geçmektedir (Wensinck, *el-
Mu'cem*, "ķbz" md.). Bu kavramın yer al-
dığı âyetlerdeki mânası "Allah'ın rızıkı da-
raltması" ve "gölgeyi murat ettiği yöne
çekmesi" şeklindedir. Kabza ile yemin ke-
limelerinin geçtiği âyette ise (ez-Zümer
39/67) kıyamet gününde bütün yeryüzü-
nün Allah'ın kabzasında (mülkiyet ve hâ-
kimiyetinde, Mâtürîdî, XII, 368-371) ve gök-
lerin de sağ eliyle (kudret) dürülmüş olaca-
ğı beyan edilmektedir (krş. *Lisânü'l-ʿArab*,
"ķbz" md.).

Naslarda Allah'a nisbet edilen **yed**, **ye-
mîn** ve **kabz** kavramlarının anlamı hakkın-
da âlimler farklı görüşler ileri sürmüştür.
Bu kavramların hakikat mânasında olup
naslarda belirtildiği gibi Allah'ın iki elinin
bulduğunu ileri süren ve sayıları çok az
olan Müşebbihe ile Mücessime bir yana
(Beyhakî, s. 417; İbnü'l-Cevzî, s. 12-13),
aralarında bazı farklılıklar bulunmakla bir-
likte Selefiyye ile kelâmcılar meseleye dair
bazı yorumlar ortaya koymuştur. 1. **Yed**,
yemin ve kabz Allah'ın keyfiyeti bilinme-
yen zâtî sıfatlarıdır. Bunlara yaratıkların-
kine benzeyen "el" anlamı verilemeyece-
ğinde şüphe yoktur; bununla birlikte zâ-
hirî mânaları dışında "kudret, nimet, yar-
dım" gibi mecazi anlamlar da yüklenerek
te'vil edilemez. Zira böyle bir te'vil dil bi-
limi açısından tutarlı görünmez. Meselâ
Allah'ın Âdem'i iki eliyle yarattığını ifade
eden âyete, "Âdem'i iki kudreti veya iki
nimetiyle yarattı" mânası verilemez. Ya-
hudilerin, "Allah'ın eli sıkıdır" şeklindeki id-
dialarına karşılık, "Aksine O'nun iki eli de
açıktır" buyurulması da (el-Mâide 5/64)
O'nun zâtına iki el nisbet edilmesini gerekti-
ğini kanıtlar. Bu sebeple Allah'ın, yaratık-
ların eline benzemeyen ve zâtının bir
parçasını teşkil eden organ anlamına gel-
meyen iki elinin bulunduğuna inanmak
icap eder. Nitekim hayat, ilim gibi ilâhî sı-
fatlarda da "yaratıkların sıfatına benze-
meyen" kaydı konulmaktadır. Allah'a sol
el nisbet edilemez, çünkü sol el eksiklik ve
güçsüzlük anlamı taşır. Hadiste yer alan,
Allah'ın iki elinin de sağ el olduğuna iliş-
kin beyanlar da bunu göstermektedir. Yi-
ne hadiste yer alan, kıyamet günü Allah'ın
yerküreyi bir eline, gökleri de diğer eline
alacağına dair ifade de bunu ortaya koy-
maktadır. Selefiyye'ye mensup âlimlerle
Ebû Hanîfe ve Ebû'l-Hasan el-Eş'arî gibi

bazı kelâmcılar bu görüştedir (İbn Huzeyme, I, 193-198; Eş'arî, s. 125-140; Beyhâkî, s. 416-419; Beyzâvî, s. 190; Beyâzîzâde, s. 186). **2. Naslarda Allah'a atfedilen yed, yemîn, kabza ve kef gibi, zihinde organ anlamını çağrıştıran ve Allah'ın parçalarından oluştuğunu akla getiren bütün kavramlar, hakikat manasında olmayıp mecaz veya istiare niteliği taşıdığından dildeki kullanımlar dikkate alınarak te'vil edilmelidir.** Aksi takdirde teşbih ve tescîme düşmekten kurtulmak mümkün olmaz. Buna göre yed ve yemîn, Allah'ın yaratıcılığı ve yüceliğinin kemalini dile getiren, her şeyin O'nun hükümlerine boyun eğdiğini belirten kudretini ve yaratıklarına lutufta bulunduğunu bildiren nimetini, bazan da emrini ve hükmünü ifade eder. Yed kelimesinin tesniye kalıbında yer alması kudret ve nimetinin büyüklüğünü anlatma amacı taşıyan ve mübalağa ifade eden bir kullanımdır. Hadislerde Allah'ın iki elinin de sağ el olduğunun belirtilmesi yed kelimesinin mecazi anlamı geldiğine işaret etmektedir. Kabz (kabza) ve kef de "kudret ve hükümlerlik" mânasındadır. Kelâmcıların çoğunluğu ile İbnü'l-Esir ve İbnü'l-Cevzî gibi bazı Selefler bu görüştedir (Kâdî Abdülcebbar, s. 228; Neseî, I, 131; İbnü'l-Cevzî, s. 11-12, 52-53).

Allah'a izâfe edilen yed ve onunla eş anlamlı ya da bağlantılı diğer kavramların zâhirî ve hakikat mânasında kullanılmadığını âlimlerin büyük çoğunluğu kabul etmektedir. Selefiyye mensuplarının bu kavramları te'vil etmekten kaçınması teşbih meselesini ortadan kaldırmamaktadır. Zira söz konusu kelimelere "el, sağ el; tutmak, avucunda tutmak" gibi mânalar verilmesi kaçınılmaz şekilde insan zihninde yaratılmışlara özgü bazı organ ve fiilleri çağrıştırır. Bunların yaratılmışlara has organ ve fiillere benzemediğini söylemek de soruna çözüm getirmemektedir, çünkü insan ancak yaşadığı âlemdeki nesne ve olayları algılayabilmektedir. Yed kelimesinin bazı naslarda tesniye olarak kullanılması, Türkçe'de "işe iki elle sarılmak" sözünde olduğu gibi kemal mertebesinde iş görmek demektir. Yemîn (sağ el) de aynı konumdadır. Esasen bu tür kelime ve kavramlar Arapça sözlüklerde kelâmcıların yaptığı te'villere paralel olarak şiiplerden örneklerle çokça zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "yed", "kbz", "ymn" md.leri; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye* (nşr. Râid b. Sabrî İbn Ebû Alefe), Amman, ts. (Beytül-efkârî'd-devliyye), s. 1007, 1010; *Kâmus Tercümesi*,

IV, 1238-1239; *Müsned*, I, 281; II, 242, 248, 313, 418, 500; İbn Huzeyme, *Kitâbü'l-Tevhîd* (nşr. Abdülâzîz b. İbrâhim eş-Şehvân), Riyad 1408/1988, I, 60-63, 119-137, 159-165, 193-199; Eş'arî, *el-İbâne* (Fevkiyye), s. 125-140; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân* (nşr. Mustafa Yavuz), İstanbul 2008, XII, 368-371; Ebü'l-Hüseyn el-Malâtî, *et-Tenbih ve'r-red* (nşr. M. Zâhid Kevserî), Bağdad-Beyrut 1388/1968, s. 137-138; Âcurrî, *eş-Şerî'a* (nşr. M. Hâmid el-Fikî), Beyrut 1403/1983, s. 320-323; İbn Fûrek, *Mücerredü'l-Makâlât*, s. 44; a.m.f., *Müşkilü'l-hadis* (nşr. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî), Halep 1402/1982, s. 36-40, 172-174, 203-206; Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Uşûlül-hamse*, s. 228; İbn Hazm, *el-Faşl* (Umeire), II, 348-349; Beyhâkî, *el-Esmâ' ve's-şifât*, s. 403-420; Ebü Ya'lâ el-Ferrâ, *el-Mu'temed fi uşûlül-d-dîn* (nşr. Vedî Zeydân Haddâd), Beyrut 1974, s. 52-53; Neseî, *Tebşîratü'l-edille* (Salamé), I, 130-131; Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Def'u şubheti't-teşbih*, Dimaşk 1345, s. 11-13, 52-53; Fahrreddin er-Râzî, *Esâsü't-takdis* (nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ), Kahire 1406/1986, s. 161-174; Beyzâvî, *Te'vilü'l-enuâr* (nşr. Abbas Süleyman), Kahire 1411/1991, s. 190; Beyâzîzâde Ahmed Efendi, *İşâratü'l-merâm min 'ibârâti'l-İmâm* (nşr. Yûsuf Abdürrrezzâk), Kahire 1368/1949, s. 186-189; Seffârîni, *Levâmi'u'l-enuvâri'l-behiyye*, Beyrut, ts. (el-Mektebü'l-İslâmî), I, 228-234; Bekir Topaloğlu – İlyas Çelebi, *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2010, s. 341-342.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

YED-i ADL (يد عدل)

Rehin akdinde tarafların veya mahkemenin kendi adlarına koruması için rehin mali tevdi ettiği güvenilir kimse
(bk. REHİN).

YED-i BEYZÂ (يد بيضاء)

Hız. Mûsâ'ya verilen mücizelerden biri.

Yed-i beyzâ (beyaz el), Tevrat'a ve Kur'an'a göre Hz. Mûsâ'nın peygamberliğini kanıtlamak için gösterdiği bir mucizedir. Tevrat'ta anlatıldığına göre Mûsâ, kayınpederi Midyan kâhini Yetro'nun sürüsünü otlarken Horeb (Sînâ) dağında bir ateş görür ve ateşin içinden seslenen Tanrı, onu peygamber olarak seçip İsrâiloğulları'nı Mısır'daki Firavun'un zulmünden kurtarmakla görevlendirdiğini bildirir. Mûsâ, kavmin kendisinin Allah tarafından gönderilmiş peygamber olduğuna inanmayacaklarını endişesini dile getirince Allah, "Tâ ki atalarının Allah'ı, İbrâhim'in, İshak'ın ve Ya'küb'un Allah'ı rabbin sana göründüğüne inansınlar diye" kendisine asâ ve yed-i beyzâ mücizelerini verir. Allah, Mûsâ'nın yıla-

na dönüşen asâsından sonra ona elini koynuna sokmasını emreder. Mûsâ elini koynundan çıkardığında onun kar gibi beyaz lekelerle kaplı olduğunu görür. Tanrı elini tekrar koynuna sokmasını söyler; Mûsâ bu defa elini koynuna sokup çıkardığında eli eski haline döner ve kendi teni gibi olur (Çıkış, 4/1-7). Tevrat'ın yed-i beyzâ mucizesi anlatımında Hz. Mûsâ'nın eli sanki cüz-zamli birininki gibi beyaz lekelerle (tsaraat) kaplıdır. "Tsaraat" kelimesi Türkçe'ye genellikle "cüz-zam" diye çevrilmekte ve cüz-zama benzer belirtiler gösteren bir hastalık olduğu kabul edilmekle birlikte tsaraatın cüz-zamdan ayrıldığı ve özellikle iftira, dedikodu gibi kötülükler yüzünden ortaya çıkan bir tür rahatsızlık olduğu ileri sürülmektedir. Tevrat'ta (Levililer, 13 ve 14) vücutta ortaya çıkan bu tür rahatsızlıkların sebepleri, türleri ve bunlara karşı yapılması gereken şeyler anlatılmaktadır. Yahudilerin yorumuna göre Hz. Mûsâ, İsrâiloğulları'nın kendisine inanmayacaklarını söyleyerek onlara iftirada bulunmuştur; iftiranın cezası ise tsaraattır. Bu sebeple elinin beyaz renkte lekelerle kaplanması bir mucize oluşunun yanında Mûsâ için de bir nevi cezadır (Tora ve Aftara, II/31; III/213-245; Ginzberg, III, 230).

Kur'an-ı Kerim'e göre de Hz. Mûsâ ailesiyle birlikte Medyen'den dönüşünde dağda gördüğü ateşe yaklaştığında Allah ona hitap eder ve kendisini elçi olarak seçtiğini bildirir. Ardından elindeki asâyı yere atmasını emreder ve asâ yılanı dönüşür, daha sonra elini koynuna sokmasını, onu çıkardığında kusursuz bembeyaz olacağını haber verir ve, "Bu iki şey, senin rabbin tarafından Firavun'a ve onun çevresindeki seçkinlere gönderilen bir elçi olduğunu gösteren alâmetlerdir" der. Böylece büyük mücizelerden bir kısmı gösterilmiş olur (Tâhâ 20/22; en-Neml 27/12; el-Kasas 28/29-32). Kur'an'da Tevrat'ın aksine Mûsâ'nın elinin cüz-zamli değil kusursuz ve bembeyaz olduğu belirtilir. Mufessirler de kelimeyi "kusursuz, lekesiz" diye açıklamaktadır (Taberî, XVI, 157-158). Yine Kur'an'a göre Hz. Mûsâ, Firavun'un yanına giderek Allah'ın elçisi olduğunu ve İsrâiloğulları'nı serbest bırakmasını istediğini söyler. Firavun ondan Allah'ın elçisi olduğuna dair bir işaret ve alâmet getirdiyse onu göstermesini ister. Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere bırakır ve asâ yılanı dönüşür; daha sonra da elini yukarı kaldırır ve bir de bakarlar ki eli bembeyaz, ışıltılıdır (el-A'râf 7/104-108). Rivayete göre asânın yılanı dönüşüğünü gören Firavun yilandan korkar ve Mûsâ'ya kendisini koruduğu takdirde